

МОКРИНСКЕ ХРОНИКЕ

*Е ња, баш о њаквим сѡварима ѡреба ѡвориѡи.
Само ѡисци ѡриѡведеају о ѡме. Осиѡли се ѡо никада
неће усудиѡи. Да не наѡиѡеѡе свом уѡледу. Да не униѡиѡе
слику о себи. Ту их ѡи све шиѡаѡ, јер ѡи си ѡисац, ѡи се
не бојиш исказаѡи живоѡи ѡакав какав јесѡе.*

Тицијано Скарпа

1.

Поп је живео у улазу до мог. Био је доста старији од мене. Био је старији и од мог старијег брата. Био је јединац који је срушио све предрасуде о јединцима као саможивим и нарцисоидним особама. Једном је тако читава булумента из наше зграде кренула бициклима у крађу трешања. Мој брат Сретен није желео да ме поведе. Рекао је да сам мали и да се губим. „Мали си, губи се!“ Кад ме је Поп угледао како стојим снужено и једва задржавам сузе, пришао ми је, чучнуо крај мене и рекао ми: „Хајде, Ђиђо, са мном.“ Попео ме је на пактрегер свог црног бицикла „партизан“. Обгрлио сам га око струка. Упутили смо се преко пруге, макадамом, све до једног од ретких винограда у том делу мокринског атара. Велика, разграната трешња била нам је оријентир. Јурили смо. Прашина се ковитлала за нама. Најзад смо, уз пуно труцкања, стигли на одредиште. Сишао сам с бицикла и ходао, готово неприметан, иза бучне балавурдије. Поп ме је ухватио за руку. Стајали смо испод огромне крошње. Лако ме је попео на прву, најдебљу грану. Потом је из својих акцијашких, зелених и стопут крпљених бермуда извукао кожни каиш. Кад се попео на трешњу, око струка ме је везао за дрво. „Овако ћеш бити сигурнији. Не брини, убациваћу ти трешње у мајицу, само је рашири.“ И тако сам срећно седео везан Поповим каишем (да ли је био украшен петокракама са српом и чекићем?) и јео слатке, помало и незреле, тамноцрвене трешње. (Поп је био висок као јарбол. Поп је умро млад. Лекари су му, причао ми је Сретен, на дојци открили злоћудну израслину крупну попут *термерсдорфске* црне трешње. Нисам отишао на његову сахрану.)

2.

Пред полазак у биоскоп тата ми је на груди закачио позлаћену значку „Титов потпис“ (производња „Аурометал“, Суботица). Иглу је неколико пута пажљиво провукао кроз вунено предиво „златиборца“, који ми је мама купила тог пролећа у Сирогојну, и савио је. Прво смо свратили до Рамиза и купили две чашице прженог сунцокрета. Поп нас је чекао испред Дома културе „Рада Трњић Попа“. Обрадовао сам му се. Тата

је журио на рукометни стадион. Судио је на турниру у малом фудбалу. Договорио се с Попом да дође по мене након пројекције „Снежане и седам патуљака“. Мама је била на службеном путу у Словенији, а Сретен је играо на турниру за „Луфтике“. Поп ме је сместио у ред испод галерије и отишао. Домом културе се ширио оштар мирис зноја, буђи и прашине. Расклиматане столице би зашкрипале сваки пут када бих се и најпажљивије промешкољио. (Мама и тата су управо у овој сали започели љубавну везу из које ћемо произаћи мој брат Сретен и ја.) Само што је кино-оператер угасио светло у дворани, до мене је сео неки сувоњави младић у белом оделу. Убрзо је пребацио руку преко мог рамена и безуспешно покушавао да извуче значку с Титовим потписом. Како је игла била савијена, никако није могао да је ишчупа из џемпера. Приметио сам то и тихо рекао: „Тата ју је причврстио да ми не испадне.“ Наставио сам да грицкам сунцокрет из фишека направљеног од новинске хартије, као да се ништа није десило. Младић се одмах удаљио два-три седишта од мене. Након тога сам на миру одгледао цртани филм до краја. Нестрпљиви су из сале почели да излазе и пре него што ће кренути од јавна шпица. Поп ме је чекао у холу Дома културе. На његово питање: „Како ти се свидео филм?“, одговорио сам потиштено: „Хтео је да ми украде Тита!“ Гледао ме је у неверици. Објаснио сам му. Тражио је да му покажем гелиптера који је у биоскопу седео поред мене. „Тамо. У ћошку. Бело одело.“ Поп се у два-три корака нашао испред њега. „Тита си хтео да украдеш детету?“ Тек тад сам схватио да ми је познат тај тамнопути младић: виђао сам га на сеоским приредбама како у фолклорној ношњи игра „ситно банатско“. „Нисам ја, Попе, мајке ми.“ Поп је само гадљиво одмахнуо руком и окренуо му леђа. „Идемо на сладолед код Омера.“ На мокринском корзоу, испред старе апотеке, мимоишли смо се с једним загрљеним паром. Поп их је познавао. Мангупски је добицио девојци: „Где си само нашала тог пропалог голмана?“ То ми је било толико смешно да сам тати после турнира све време само о томе причао. Тек код куће сам му се пожалио на то како је неки лик у белом оделу покушао да ми украде Тита. Учинило ми се како је, више за себе, промрмљао: „Па шта он замишља да је? Бели Бора Перјар?“

3.

Трошна зграда у којој смо становали имала је два улаза. Станови у улазу у ком је живео Поп били су већи за једну собу од оних из нашег улаза, подједнако прљавог и ружног. Једино су се по томе разликовали. (Стриц Бака је са својом породицом живео у стану поред нас.) Једноспратница је после рата изграђена на месту велелепне газдашке куће, коју су револуционарна омладина и чланови партије срушили до темеља. Од њеног материјала су комунистичке власти касније сазидале управну зграду Комбината и Дом културе. Чак су и столетне дудове извадили како никога не би подсећали на богатство некадашњег сеоског кулака, који је сада живео у малој, дворишној, помоћној кућици од набоја. Станови су изграђени без мокрог чвора, па су станари с временом, свако за себе, уводили водоводну и канализациону мрежу. У дворишту су изграђене шупе и гараже, а иза њих пољски клозети до којих се стизало, кроз репук и кукуту (које смо ми звали „репува“ и „гугута“), утабаном земљаном стазом. Сваком стану је припадао по један нахерени, смрдљиви, дрвени нужник, којих је било укупно

десет и иза којих је ископана плитка рупа за бацање смећа, коју нико никада није празнио него се отпад деценијама гомилао до замашних висина. Простор око депоније чинио је наше царство. Поп, Сретен и остала деца из зграде су ту прво направили кућицу на багреновом дрвету, а потом су ископали и земуницу. Улаз је био дозвољен само одабранима. Једном су наговорили брата и сестру, који су се у Мокрин доселили из Београда, да се крвнички потуку, уз обећање да ће, онога ко буде победио, примити у дружину и дозволити му да користи кућицу и земуницу. Сестра је победила. Њеног брата су, као и мене и Павла ономад, примили на Попов наговор. У дечачким играма био сам „златна бува“. Борили смо се против замишљених Немаца. Сретен је рекао да ћу у њиховом одреду бити комесар. Нисам желео да будем месар као деда Георгије. Расплакао сам се. Ништа нису вредела братова објашњења. Нисам му поверовао када ми је рекао да комесар има велику моћ. Надурио сам се и кренуо кући. Попу је било жао. „Целе, пусти га, нека буде курир и борац-бомбаш попут Бошка Бухе. Ћићо, ти си добар пионир, зар не?“ Опасао ми је свој каиш око струка и заденуо за њега, попут бомби, мале клипове украсног кукуруза. Наш партизански одред је кренуо у ослобађање окупиране територије. Прошли смо неприметно поред грма огрозда, провукли се преко рушевина напуштеног свињца и сакрили се испод котарке. Стрелци су затегли лукове и тршчаним стрелама са зашиљеним жбицама скинутим са старог точка гађали непријатеља. Пас је страшно заскочио. Одјурио је ка капији са стрелом забоденом у леђа. Из кућице је истрчао старац. Ухватио се за главу и почео гласно да запомаже. „Мене убијте, мене!“, викао је. Претрнули смо од страха кад је пошао право к нама, вичући: „Све сте ми узели, шта још хоћете?“ Одред је након те несрећне акције расформиран. Рат је био завршен. Поп и Сретен су одлучили да направе терен за мали фудбал и кошарку. Сва деца су радила даноноћно. Одрасли су се спонтано прикључили изградњи тек у завршној фази наше омладинске радне акције. Један агроном је чак, уз помоћ тракториста с пољопривредне економије, направио челичне голове, клацкалице и љуљашке. Наше двориште је добило потпуно нов изглед. Када се нису одржавали турнири у фудбалу или у кошарци, играли бисмо „чилингере“. У тој игри један играч је бацао дрвени штап у намери да сруши конзерве (или „пиксле“, како смо их звали) поређане једну на другу, док је други морао да их покупи и поново сложи пре него што бацач дотрчи до свог штапа и начепи га ногом. Попу у тој игри није било равног. Кад би ударио о земљу њиме или када би замахнуо тим дрвеним штапом претварао би се у Тора, сина Одина. Никада није промашивао. Наследио сам његов непобедиви штап, који је украсио силним резбаријама и урезима, али више нисам имао с ким да играм „чилингере“. Био сам једни дечак у батаљону девојчица. Научио сам да играм „ластиш“ и да певам: „На врелом песку караван ће проћи, млади стражари водиће њу, ланцима везану. Дум, даре, даре, даре, дум, даре, даре, даре, бум, ћиро, ћиро, ћиро...“

4.

Бака Вида ми је често причала страшне приче о некрштеној деци, одсецањима глава, вешањима, убицама, лоповима, пожарима, несрећама, болестима, аветима, сабластима, вилама, вештицама, духовима, чудовиштима, вукодлацима, аждајама и

дивљим животињама. Није ме било страх док бих лежао шћућурен уз њу, на отоману испод „лабрњег“ прозора који гледа на комшијско двориште и замишљао опасна виллинска кола у која упадају заведени момци. Једна од њених омиљених страшних прича била је она о Козацима који су у Банату ратовали против партизана. „Страшно је било“, причала је бака. Развалили су капију и ујахали у двориште, витлајући исуканим сабљама. Есесовци су за то време вршили преметачину у кући. Бака Вида је, с двогодишњим првенцем у наручју, немоћно гледала како немачки војник подиже из колевке њеног другог, тек рођеног сина и загледа да ли има нечег сакривеног у дечјој постели. Деду Георгија су ухапсили и одвели на робију. Нису пронашли партизанску базу, нити скривено оружје. (Бака Вида је до смрти псовала Хитлера.) Није било страшније приче од те како ђаво лично диже мог оца из колевке. Често сам с њом одлазио у виноград. Успут ми је причала о змијама које вребају склупчане у трави или о осињацама сакривеним у крошњама дрвећа. Коњи би у тим причама увек скапавали у мукама. Нагазили би отровнице или би главом обарали осињаке. Док би она брала вишње, верући се вешто на највише и најтање гране, ја бих радио-антену, коју сам пронашао у Шојкиној радионици, јурио гундеље. Ти тврдокрилци су били Козаци с којима сам се мачевао. Пут до тавана водио је кроз електро-радионицу. „Моталица“ за прављење калемова бакарне жице била је причвршћена за тезгу. То је био мој „карусел“ који сам вртео до бесвести. Изнад тезге стајала је застакљена кутија с натписом: „Срећан рођендан, Верушка!“ Укључен у струју, тај натпис би светлео и треперио попут неонских реклама. Стриц би за викловање електромотора користио и бака Видину рерну. Њој није било право. „Загоревају ми штрудле због тога“, тврдила је. Осим алата, шрафова, жица свих врста и гомиле растурених уређаја, у Шојкиној радионици било је и постера нагих девојака. Док бих се дрвеним мердевинама пењао на таван, редовно бих се ослањао о груди неке бринете која је рекламирала „Сава“ гуме. Бака Вида је понекад говорила како Шојкина жена Аница има сисе на раменима. Онда би својим кошчатим прстима, на погрбљеним раменима, показала места, где су се, по њој, налазиле стринине груди. Нисам знао шта то значи. Мој стриц је – након што су се моји родитељи и брат одселили у стан добијен на коришћење од Комбината – са својом трочланом породицом живео у предњој соби бакине и дедине куће на Равном Брегу. Често су се селили. Долазили би и одлазили преко ноћи. Шојка је имао стотине сингл-плоча, које су некада мокрински кино-оператери пуштали пре филмских пројекција. Моја сестра Верушка и ја бисмо их данима преслушавали. Певали бисмо: „Нек очи твоје брижне / Вечно краси топли сјај / Нек је теби мама Хуанита / Зато срећан поздрав тај!“ (Бака је крајевима своје мараме брисала сузе док је гледала „Један дан живота“.) Стриц Шојка је имао телевизор у боји. Ми нисмо. Одлазио бих код њих да гледам „Одисеју“ са Бекимом Фехмијуом у главној улози. У једној епизоди ће га напасти „курућице, шушумиге и караконцуле“ које као да су искочиле из бака Видиних прича. Стриц Шојка је кренуо очевим стопама. Волео је да се опија. Бака би му пијаном говорила: „Што те нисам бацила у Тису кад смо бежали пред Русима!“ (Једна од страшнијих бакиних прича била је она о пијаним Русима који силују одреда све жене по ослобођеним селима.) У ствари, за стричеву судбину бака је кривила извесну Мађарицу која га је чувала док је она даноноћно шила. Расплаканој беби је дадила дала да сиса пелену натопљену у чај од

мака. Шојка је спавао два дана без буђења. Отад га је, тврдила је бака, привлачило пиће. А као дете је био миран као девојчица. Волео је да се, с млађом сестром, игра „тетак из Америке“ и то код дрвене капије, на земљаном делу предњег дворишта. То место је и мени било омиљено за игру. Ту сам се са Емилом играо каубоја и Индијанаца. Све пластичне фигурице којима смо ратовали биле су црвене. Понекад бих се са својим школским другом играо и на котарци. Ту нам је, у гомилама кукуруза и „чокањица“, била партизанска база. Шојка је био Емилов теча, па је и њему, као и мени, било дозвољено да истражује радионицу. Узели бисмо сијалична грла, амперметре, прекидаче и сплетове жица. Све бисмо то монтирали на дрвене пречаге чардака и направили ратну радио-станицу. Бака Вида би нас, током примирја, позвала на ужину. Дала би нам дебеле и тешке, румунске керамичке шоље с кокошјим или пачјим жуманцима посутим кристал-шећером. Мутили бисмо их док се шећер не би растворио, а жуманца постала кремаста. Бака би нас понекад послужила и пошећереним млевеним маком с млеком. Јели бисмо тај бакин специјалитет из плеханих тањира. Наше кашике би спринтерски гребале по металу. Емил је увек био бржи од мене. После бисмо трчали у клозет, који се налазио у дну другог дворишта, одмах уз баштенску ограду. Сретен је облепио нужник постерима „YU групе“, „Смака“ и „Атомског склоништа“. Једног прохладног јутра ме је мрзело да стазом од цигала идем чак до нахереног, дрвеног „прокота“, па сам мокрио одмах поред врата летње кухиње. Онако сањивог и буновног, напао ме је гусан. Скочио је на мене, оборио ме на земљу и угризо ме испод левог ока. Вриштао сам као помахнитао. Гусан ме је ударао крилима попут Мухамеда Алија. Бака је дотрчала, опсовала Хитлера и свом снагом одаламила гусана металним нокширом. Ошамућени гусан се затетурао и изврнуо на леђа. Бака га је ухватила за шију и вратила у ограду из које је нетом побегао. Плакао сам још више када сам схватио да ми низ образ цури крв. Тог дана смо, непланирано, ручали пернатог Мухамеда Алија. Иначе, бака је волела да спрема супу од голупчића или морки, а да недељом испече петла или ћурку са орахом у кљууну. Имала је и јата „мутавих“ патака и гусака које је кљукала кукурузом. Кад јој је нестала једна гојазна патка, бака је посумњала да ју је украла комшиница Зорка. Попела се на двокраке дрвене мердевине и провирила кроз комшиничин мали кухињски прозор. Потом је узела момачки кишобран стрица Баке и куку провукла кроз ушицу поклопца којим је баба Зорка покрила велики лонац. Бака Вида је била убеђена да је у супи угледала своју вољену, масну патку. Њих две од тог немилог догађаја нису говориле, иако крађа „мутавке“ никада није доказана. Баба Зорка је била мајка директора школе Леке. Његова супруга Зорица је била моја учитељица. Они су били кумови мом млађем стрицу и стрини. Њихов син Мита био је песник и живео је у Новом Саду. Често је у Мокрин доводио свог ментора – Мирослава Антића. Сакривен у дединој котарци, посматрао бих кришом остарелог и болесног песника како се у комшијском дворишту, попут детета, игра с псима. Мој пас се звао Флоки и поклонила ми га је бака Вида оне године када је умро деда Георгије. Након дедине смрти, мој брат Сретен се преселио код бака Виде. Спавао је у предњој соби с ножем под јастуком. Наравно, и он је као мали слушао бакине страшне приче. Брат и ја смо били некрштени. Та чињеница је страшно узнемиравала нашу богобојазну баку. Једне Лазареве суботе сам, с врбовом гранчицом у руци и звончићем око врата,

ишао с њом у литију око мокринске цркве. Мој отац комуниста се због тога страшно наљутио на њу. Забраио јој је да ме убудуће води на Врбицу. Бака је с временом постајала све заборавнија. Причала ми је како је нека њена рођака радила као продавачица, али није могла да се сети шта је продавала. Показивала ми је прстом на зид, а ја сам ређао све што би ми пало на памет: креч, четке, фарбе. На крају се испоставило да је рођака радила у семенкари и продавала пржени сунцокрет. На њу су је подсетиле „роље“ с мустрама глава сунцокрета, којима је жена зидара Ђурике недавно декорисала зидове реновиране бакине летње кухиње. Конзерва говеђе паштете ју је, рецимо, подсетила на волове њеног оца, богатог паора и сувласника млина у Карлову. Причала ми је како је пре деда Георгија била удата за неког садисту који ју је упрезао у амове. Бичевао ју је животињски док је теглила волујска кола. Затекао сам је једног дана наслоњену о масивно, дрвено постоље великог млина за млевење мака. Показала ми је прстом да будем тих. „Спава“, рекла је. Помислио сам да у кухињи спава Шојка. Провирио сам кроз стаклена врата, али никога нисам видео испруженог на отоману. Ушао сам полако у кухињу. На каучу је спавао лист исцепан из каталога, који је баки поклонила Емилова мама. Бака је манекена ушушкала кухињском крпом. Када сам то испричао тати, он је, уз сагласност мојих стричева, баку одвео у старачки дом. Неколико месеци касније, по повратку из школе, Павле ме је чекао на аутобуској станици. Био је озбиљан. Одвео ме је у страну, даље од бучне гомиле ђака-путника. Рекао ми је да је бака Вида умрла. Много година након њене сахране, чуо сам ужасну причу да ју је, неком приликом, један насилни старац ударио по глави својим дрвеним штапом за ходање. „Од тога је умрла“, тим речима би завршавали причу они који су ми је поверљиво саопштавали. Мој тата је рекао да ти људи причају глупости. За разлику од њега, ја нисам сасвим одбацио њихове непроверљиве тврдње. Бака Вида је, нажалост, живела страшне приче.

5.

„Живео сам као кер, сахраните ме као кера“, прогунђао је мој деда Георгије, стежући ме за руку. Пре тога сам чуо како му је Шојка рекао да деда-стриц Мила у мртвачком сандуку изгледа здравије од њега. (Деда Милино право име је било Милан. Мог деду су сви звали Ђура, а ретко ко је знао да му је крштено име било Георгије.) Брат мог деде је машинбраварски занат изучио у Пешти; био је цењени мајстор и власник парне вршалице. Мој деда је био власник неколико месара у Мокрину и ложач на прекоокеанском броду. Радио је као месар у Буенос Ајресу и Кардифу. Пензионисао се као пословођа кикиндске „цреваре“. Био је широм Баната познат по кобасицама „дебрецинама“. Деда Георгије је волео кафану. Пропио је наслеђени „капитал“ и многе плате из кланице. То бака Вида није могла никако да му опрости. На прослави Светог Вартоломеја искапио је чашу винског сирћета коју је домаћица сервирала испред њега да, ако жели, закисели чорбу. „Није ти неко вино, брате“, приговорио је деда Мили. Двапут се женио. Први пут с неком Радојком, а други пут с Видосавом, распуштеницом из Карлова. Прича се да је цео живот, одистински, волео само Ану. Бранили су му да се ожени Немицом. Због тога се, верујем, пропио и из прекоморске луке Констанца отиснуо у

туђи свет. Седећи на улици, на басамацима, причао ми је о морским жабама које су биле велике као Шојкин „фића“. Иначе је врло мало говорио. Осим о џиновским крекетушама које су вребале из океанских дубина причао ми је и о томе како су га Немци у логору мучили и забијали му ексере под нокте. Терали су га да изда где се крије илегалца Рада Трнић. Није признао да је једне ноћи сакрио у свом подруму политичког комесара Кикиндског партизанског одреда. Попа ће убрзо погинути штитећи одступницу својим саборцима, који су захваљујући његовој жртви извели успешан пробој из обруча немачких потерних јединица код Симићевог салаша. (У исти тај подрум деди ће, док је пребирао кромпир и чистио га од клица, с највишег степеника пасти на главу унук Сретен док се играо партизана и Немаца.) Деду и многе друге Мокринчане је, није познато по коју цену, стрељања спасао Рајко, трговац на гласу. (Причало се и да је деду сигурне смрти спасао Анин отац, фолксдојчер, али то једноставно није била истина. Опет, мој стриц Бака каже да је деда завршио у затвору због тога што је био црноберзијанац, клао стоку и продавао месо без дозволе окупационих власти. Тортуру коју је преживео и његово херојско држање нико никада није доводио у питање.) Кад су у Мокрин ушли ослободиоци, данима је пио с Русима. Дуго је уз баштенску ограду стајао маслинастозелени дрвени сандук за гранате. Био је труо и делимично изломљен, али су се на њему и даље могле прочитати некакве ознаке на руском. Бака Вида је на тавану сачувала и олупано, метално, плаво лонче из ког су пили Руси. Није ми дала да се играм њиме. Дозволила ми је да узем старе наћве у којима је некада месила хлеб. Наћве сам користио као индијански кану. Пловио сам травнатим морем. Деда ми је, такође, дозволио да с тавана узем дрвени маљ којим је у винограду закуцавао „тачке“ уз које је привезивао винову лозу. (Кад бих ударио о земљу њиме или када бих замахнуо тим маљем претварао бих се у Тора, сина Одина.) Пред сезону бербе грождја деда би изнео бурад да их опере. Понекад се купао у великој каци. Ја бих, да не види, у кацу убацио и керушу Џеки. Њих двоје би се праћали у води која је мирисала на прокисло вино. (Џеки ће коју годину касније постати мајка мог верног Флока.) Деда Георгије је имао читаву колекцију изданака јабука. Кад год би појео неку сочну воћку, он би њено семе засејао. У „конки“, на огради дуж читавог трема, наређао је на десетине конзерви паштета са земљом из које су штрчали витки изданци јабука. Веровао је да ће моћи да их калеми и засади у своју башту у којој је већ имао читаве дрвореде плодних стабала разног воћа. Често сам се играо у крошњи старе кајсије. Једног јутра, када се нашао тик испод мене, испустио сам неколико крупних, незрелих плодова на његову главу. Качкет му се сав замрљао. Смејао се мојој магарештини. Исто тако се смејао и када сам својим „ратним“ маљем уништио лозу недовољно зрелих бундева. Бака је због те штете тужно уздисала. Тресао му се велики трбух док се кикотао. Није се смејао кад сам његовом пријатељу, старом шверцеру Пакули украо вентил са унутрашње гуме за бицикл. Многи мештани су долазили да им деда оправља бицикл или залепи пробушену гуму. Он је знао да сам украо вентил с Пакулине гуме. Прекорно ми је рекао: „То није игра.“ Једна од омиљених игара била ми је да мељем мак. Деда и бака су дозвољавали да велики млин за млевање мака користе и њихове комшије, које би услугу плаћале ситним кованицама или би, као „ушур“, одвадили шаку-две свог мака и остављали га у платнену врећицу која је висила поред млина. Деда је

наспрам летње кухиње, тачно поред дрвеног постоља с млином, посадио виноградарску брескву која је изненађујуће брзо расла. Једном смо, пратећи дедине голубове како круже у јату, на грани брескве угледали жабу гаталинку. Питао сам деда да ли ће ова светлозелена жабица нарасти велика попут оних страшних морских жаба које је сретао на својим крстарењима. Деда се, уместо да ми одговори, само шеретски насмејао. До дединог голубарника, који се налазио изнад летње кухиње, стизало се кроз Шојкину радионицу. Стриц Бака и мој тата направили су преграде и врата голубарника од сувих стабљика сунцокрета. Понекад бих одлазио да голубовима „дивижакерима“ успем жито и кукуруз у велико метално корито. Голубији измет се таложио деценијама на земљаном поду тавана. Једне олујне ноћи су зид и забат летње кухиње изненада пали и са собом повукли и дедин голубарник. Деда је унајмио зидара Ђурику, не вишег од метар и по, да поправи забат и зид летње кухиње. Ђурики су помагали стриц Бака и мој тата. Стриц Шојка је говорио да је он мајстор-електричар и није хтео да учествује у зидању, малтерисању и кречењу. Деда је тврдио да је темељ био лош и да је зид пао због тога што је кућа изграђена на турском гробљу. Павле је предложио да одмах почнемо да копамо по дединој башти и да у гробовима тражимо дукате. Кад смо своју замисао образложили деди, он нас је одвео до јоргована испод ког се налазила дубока рупа с кречом. Кад је подигао поклопац, видели смо да по дну скачу жабе. Одустали смо од потраге за турским златом кад смо чули да треба да копамо два-три пута дубље од „кречане“. Пре него што ће се урушити део летње кухиње, у њој смо проводили највише времена. После вечере, слушали бисмо „Весело вече“. Рецимо, Живан Милић би певао „Што то шушти багрем бели“, бака би штрикала, ја бих јахао свог треног дрвеног „коња“ за круњење кукуруза, а деда је на флашицу и цуцлу хранио млеком одбачено прасе, које се грејало у фиоци „смедеревца“. Видео сам како је уз стаклена врата летње кухиње мој деда прибио бака Виду. Држао ју је левом руком око врата, а десном ју је шамарао. Пустио ју је тек када ме је чуо да плачем. Сео је на бицикл и одвезао се некуда. Бака није плакала. Рекла ми је: „Није то ништа. Било је и горе.“ Тати сам испричао шта се десило. Сачекао је да се деда врати, а онда је стао испред њега и почео да урла попут побеснелог тигра. Деда је оћутао синовљеве грдње. Разумео сам тату да ће деда, буде ли још једном дигао руку на бака Виду, „имати посла с њим“. Нисам знао шта то значи. Неће протећи пуно времена отад, деда Георгије ће се разболети. Чуо сам га, дан-два пред смрт, како тражи опроштај од некога. Тата је после причао да је деда помињао Аргентину и некакву тучу због коцкарског дуга. Изгледа да је деда потегао нож на некога. Сахрањен је с бритвом. Ковчег с његовим телом био је положен на две хоклице, на месту испред капије где сам се најчешће играо. Неки Шојкин пијани колега је безуспешно закуцавао ексеру у поклопац сандука. Стриц Бака га је отерао. Након сахране – тата ми је дао две поморанџе с дедине нахтасне. Ставио сам их у неку наранџасту, пластичну кофу. Тата је побеснео кад је видео шта сам урадио. Узео је поморанџе из смрдљиве кофе и зафрљачио их у башту, скроз до багрема који су овичавали комшијску међу, а који су се, незнано зашто, најједном осушили. Песма уз коју је мој деда туговао била је она о багрему увелих цветова. О тој песми ми је причао док смо лежали један уз другог, на мадрацу од кукурузне „љуштике“, покривени „дуњама“ с гушчијим паперјем, у кревету у ком ће једног касног слепоподнева

умрети, дозивајући прошле дане. Певај, Живане! „Што то шушти багрем бели / својим цветом увелим? / Кад га лахор тихо дирне, / сав у души затрептим. // Па се сетим прошлих дана / дивно доба, где си сад? / кад сам испод цветних грана / најсрећнији био ја.“

6.

За разлику од мог брата Сретена, све док се нисмо преселили у Јауково, ретко сам био деда Недин и баба Јулкин гост. Сретен је био *аџаш*. Једном се сакрио испод трпезаријског стола и бабиним кројачким маказама одсекао обод дединог свечаног шешира. Кад су га сви одреда због тога изгрдили, узео је каиш, направио омчу, попео се на отоман, скинуо календар са зида и провукао главу ексера кроз рупицу каиша. Кад је баба Јулка наишла, вриснула је испрепадано: „Недо, овај се обесио!“ Тек кад је деда дотрчао, Сретен је нагло скинуо каиш с врата, и почео да се бекељи и плази. Баба му је отела каиш из руку и почела да га вија по соби. Једва је утекао гневној старици. После тога, баба је нашој мајци рекла: „Милице, немој га више доводити!“ У њиховој кући на лакат је, док на супротном крају огромне баште није сазидао своју кућу, живео мој ујак Миленко с породицом. Павле ме је упознао с момцима из комшилука. Играли смо се на калдрми, у јендецима, на дудовима, на напуштеном плацу на ком смо направили фудбалски терен и подигли кош, на ујаквим тракторима и комбајнима, на камарама сламе или у котаркама. Био сам најмлађи. Био сам „златна бува“. Често смо знали да тумарамо по атару Водоплава или по оближњим виноградима и воћњацима, да хватамо мрежом рибе из канала ДТД, да „пуцамо карбидом“, да возимо „таљуге“ по залеђеном „Салатаровом рибњаку“, да истражујемо „Келерову каду“ или напуштену стару циглану. Увече бисмо правили гозбу: пекли кромпир „у чакшире“, јели чварке и сланину-сапуњару, уз логорску ватру од „чокањица“ и „тулаја“ запаљену на сокаку. (Током једне од тих гозби Павле ће, за казну што нам је уништио кош, ставити на главу круну од чичка оном Бати, што ће, коју годину касније, украсти тепих из кикиндске Робне куће „Београд“ и пребацити га преко крова „фиће“; огроман тепих ће бити дужи од „фиће“ и вући ће се по коловозу; народна милиција ће га убрзо ухватити. Кад смо се замомчили, почели смо да излазимо у „варош“, најпре у мокрински биоскоп где смо гледали „Грчке смоквице“ или „Кунг-фу мајсторе богаље“. Шпагети-вестерни, еротске филмске комедије и хонгконшки филмови били су највиши дOMET нашег културног живота током раних осамдесетих.) Играли смо се у рушевинама, које су се налазиле преко пута моје новоизграђене породичне куће. Крили смо се у напуштеном воћњаку и подивљалом винограду као у џунгли. А онда је ту руинирану паорску кућу купио пензионисани капетан дуге пловидбе, који је, причало се, опловио сва светска мора и океане. Није знао да ће се са најокрутнијим гусарима сукобити у Мокрину. Разочарани тиме што смо остали без игралишта, решили смо да започнемо рат против окупатора. Прво смо ископали на стотине рупа и у њих сакрили „мине“ из пољског клозета. Говна смо цео дан преносили у кофама, убацивали пажљиво у рупе и затрпавали их. Потом смо прикупили семење разноразног коровског биља и засејали га по иначе запуштеној башти. Морепловац је, крчећи свој плац, често упадао у минско поље. Бесан као пас, псовао је на свим светским језицима док је чистио смрдљиве и лепљиве ђонове

својих чизама. Предвиђали смо да га најгоре тек чека, кад на пролеће стане да се безуспешно обрачунава са самониклом ивом, великим лисцем, теофрастовом липицом, коњским штављом, зубачом, горушицом, чичком, пиревином, дивљим ладолежом, паламидом, штиром, кукутом и репухом. То је била наша освета страном завојевачу. Ускоро нас је окупирао потпуно другачија врста забаве. У ујаковој машинској радионици смо „заливали“ кокошја јаја. Извукли бисмо шприцем и иглом жуманце и беланце, а уместо њих убризгали ауто-гит. Хтели смо да имамо најјача јаја у селу. Мало кога смо успели да преваримо нашим „заливенцима“. Павле се, неком приликом, мучио да скине запеклу иглу са шприца. Седео сам поред њега на бетонском степеништу и посматрао га. Повукао је најснажније што је могао. Игла је намах спала и завршила у мојој бутини. Мало је фалило да се онесвестим од изненадног реског бола. Брзо смо утрчали у Павлово купатило. Помогао ми је да извучем иглу из ноге. Потом је узео „вим“ прашак и жустро лупкао кутијом о длан. Хтео је да ми испере рану детерџентом. Међутим, поклопац се нагло отворио, а сав прашак ми је завршио у устима. Што сам их више испирао, из уста ми је излазила све обилнија пена. Истрчао сам из купатила у двориште и почео да пљујем на све стране. Павле ми је придржавао главу док сам из себе избацивао млазове пене. На крају сам се, онемоћао, сав запенушан од „вима“, наслонио на стабло трешње. Павле је престрављено сео крај мојих ногу. Утом је одјекнуо пуцањ из ловачке пушке. Ујак је извирио испод крова. „Чворци“, рекао је и нестао у мраку незавршеног поткровља.

7.

Ујакот ТАМ-ов „пионир“ је умирао лаганом смрћу на зарђалим челичним фелнама, допола утонулим у земљу. Ко зна ко му је и пре колико времена разлупао шофершајбну. Ни бочних стакала на контра вратима није било. Маслинастозелена фарба се могла препознати тек понегде на лимарији. У приколици се налазила хрпетина непрепознатљивог металног отпада. Из распаднутог седишта вирили су федери. Седео сам за воланом, који нисам могао да померам ни лево ни десно. Павле је рекао: „Остали смо без муниције, морам се попети на кров и гађати их из противавионског топа.“ Вешто се успентрао на кабину. Непријатељ је још снажније запуцао на нас. Викнуо је: „Затвори врата.“ Нисам их затворио. Поново је викнуо: „Затвори врата.“ Поново их нисам затворио. Викнуо је још једанпут: „Затвори врата.“ Нисам их одмах затворио. Не знам зашто сам оклевао. Пружио сам се преко распаднутог, смрдљивог седишта и дохватио с муком ручицу. Затворио сам их уз тресак. Павле је болно завапио: „Јао, мој палац, мој палац!“ Кроз прорез између оквира врата и кабине цурила је крв. Деда Неда и баба Јулка су, чувши јауке, излетели из куће и дотрчали до камионета. Павле је урлао од болова с палцем прикљештеним као у менгелама. Деда је отворио врата и узео мог саборца у наручје. Павлу је цела шака била крвава. Ставио га је на пактрегер свог „партизана“. Одвезли су се у амбуланту. Нисам излазио из „пионира“. Баба је, с времена на време, љутито погледала у мене. Павле ме је потражио одмах по повратку од лекара. И даље сам се крио у кабинџи. Сео је поред мене. Показивао ми је свој увијени палац: „Види.“ Деда и баба су нам рекли да изађемо из наших „борних кола“. Забрањили су нам

да се играмо на ујаковом отпаду и у дединој ковачници. Деда нас је обојицу загрлио. Рекао је: „Ви сте борци. Не напушта се борба због повређеног палца.“ Подигао је своју чворновату, ковачку руку и показао нам шаку без палца. Окретао ју је, приближавао је и удаљавао од нас. Павле је уз његову четворопрсту шаку прислонио свој палац умотан у завој. Одмах нам је постало јасно. За нас, борце-пионире, наш деда је био херој, који је у борби с окупатором изгубио палац. (Коју годину касније, деменција ће му одсећи разум, као што му је ономад ковачки маљ одсекао палац. Павле и ја ћемо на челу посмртне поворке носити тешки крст од чамовине.)